

Bahrain

– I de arkæologiske kæmpers fodspor

Af Lene B. Frandsen

Da jeg læste forhistorisk arkæologi ved Aarhus Universitet på Moesgård, hørte vi ofte lektorerne og de ældre studerendes beretninger om dengang, de gravede i landene omkring den arabiske golf. Historierne handlede mest om ørkner, primitive forhold og Carlsberg (som sponsorerede udgravningerne, både økonomisk og med flydende varer), men også om spændende fortidsminder, kæmpestore templer og gravhøje. Desværre var de store ekspeditioners tid forbi i 1980'erne, og i øvrigt var det også sjældent, at piger blev budt med. Dog deltog Karen Frifelt og den kendte vikingetidsarkæolog Else Roesdahl.

På et møde i LAND (LuftArkæologisk Netværk Danmark) hørte jeg, at Moesgård igen var begyndt at grave i Bahrain. Tilstede var også Claus Feveile, der i dag er arkæolog ved Østfyns Museer, og som jeg har gravet en del sammen med i studietiden. Vi sagde som med én mund, at nu måtte det være vores tur til at komme afsted, og sandelig om det ikke lykkedes. Vi brugte lidt ferie på projektet, og med goodwill fra vores museer kunne vi drage afsted til Bahrain i november 2013 for i tre uger at slutte os til udgravningsholdet fra Moesgård, ledet af Steffen Terp Laursen. Holdet bestod af fem andre arkæologer, som skulle opholde sig to måneder i Bahrain.

Gamle dage – Dilmun og Glob

Bahrain er en lille ø i den arabiske golf, faktisk ikke større en Falster, men for 4.000 år siden var øen handelsknudepunkt for det arabiske fastland, Mesopotamien, og Indusdalen.

Bahrain er efter al sandsynlighed det glemte land Dilmun. Dilmun og dets konge er nævnt på adskillige kileskrifttavler fundet i Mesopotamien og beskrives som et paradys på jord, et sted hvor raven tier, løven ikke dræber, og ingen bliver syg og gammel. På disse lertavler omtales også handelsaftaler og tempeltributter i forbindelse med Dilmun-handlen. Alt dette vidste man ikke i 1950'erne, og det var lidt tilfældigt, at det blev arkæologer fra Danmark, som kom til at gøre de helt store arkæologiske fund på Bahrain – og meget væsentligt – kom til at beskrive stedets oldtidskultur og kronologi og sætte det hele ind i en global sammenhæng.

*Bibby og Glob på Bahrain i 1959.
Foto og kort: www.bahrain.dk*

Det hele begyndte med to mænd i Århus, professor P.V. Glob, leder af den forhistoriske afdeling på Moesgård Museum og T.G. Bibby, som havde en grad fra Cambridge i kileskrift og arabisk. Bibby kom til Danmark efter krigen og blev gift med en pige fra Århus. Herefter arbejdede han en tid for et olieselskab i Bahrain, og da han vendte hjem igen, fik han arbejde på museet i Århus. Her fortalte han Glob om Bahrains tusindvis af gravhøje, og hvordan man overalt kunne finde potteskår på gamle bopladser. Det fortælles, at Glob under en middag hos Bibby knaldede næven i bordet og udtalte: "Vi laver sgu en ekspedition til Bahrain" – og som sagt så gjort. Dette blev startskuddet til Moesgårds engagement i Golfen, ikke bare på Bahrain men også i Saudi Arabien, Kuwait og Qatar.

De nye udgravninger

Det var bl.a. rygtet om de fantastisk mange gravhøje, der bragte Glob til Bahrain. Og der var også mange; man regner med, at der oprindeligt har været omkring 75.000, hvoraf de fleste stadig var velbevarede i 1950'erne. Den hastigt voksende olieindustri samt en enorm befolkningstilvækst har betydet, at højene er forsvundet i takt med, at boligområder og veje er blevet anlagt, så der i dag er færre end 20.000 tilbage. Målet for vores udgravning var de kongelige grave i Aali. Da Glob undersøgte nogle af dem i midten af 1950'erne, lå de i ørkenen, og fotos fra 1990'erne viser højene omgivet af palmehaver og enkelte huse.¹ I dag ligger de midt i byen, og presses fra flere sider.

To af kongehøjene i Aali fotograferet fra toppen af en tredje.

Formålet med udgravningen i 2013 var bl.a. at genudgrave nogle af de gamle profiler for at opnå en større forståelse af gravkamrenes konstruktion samt udtage C14-prøver for at få nogle sikre dateringer. At deltage i udgravningerne i Bahrain var en helt fantastisk oplevelse; dels var det spændende at grave i disse kæmpemæssige monumenter med gravkamre muret op i flere etager. Dels var

det udfordrende at grave under så fuldstændig anderledes forhold. Al jord blev flyttet med håndkraft, primært af arbejdere fra Bangladesh, men også af os selv.

Lagene i gravhøjene er temmelig komplicerede at udrede på grund af de mange forskellige udgravninger og plyndringer de har været udsat for lige siden oldtiden. Før Bibby og Glob har der været andre arkæologer,

Arkæolog Michael Vinter til højre – mig til venstre. Bag os arbejderne, som skal have æren for at tømme indgangen til det mægtige gravkammer.

Udgravningssituation. Moesgård-arkæologerne Hjalte Raun og Steffen Terp Laursen beskriver og jeg tegner. Foto: Claus Feveile.

Den moderne gravplads i Aali mangler plads og nærmer sig langsomt men sikkert ruinen i baggrunden, som er det udgravede gravkammer i en af de kongelige høje.

Det moderne Bahrain i baggrunden med dets imponerende skyskrabere og i forgrunden Qalat, hvor Globs udgravninger begyndte. I dag en meget velbesøgt turistseværdighed.

Der er gravet hårdt til gravhøjens fod, men man må sige til befolkningens ros, at de i dette tilfælde pænt smider affaldet uden for afspærringen.

Velhavende arabere studerer den nyeste Porsche. Bemærk de ægte tæpper bilerne står på og lysekronerne i teltets tag.

bl.a. F.B. Prideaux i 1906-8 og Ernest J.H. Mackay i 1925. Gravene har været røvet i oldtiden, og i nyere tid er mange sten blevet fjernet og brugt til byggearbejder i byen. Der har til og med været brugt dynamit for at komme ind i højene. Tilladelsen til at grave i højene, som trods alt er fredede og nyder en vis beskyttelse af Bahrains Nationalmuseum, lød på, at vi så vidt muligt skulle genudgrave/tømme tidligere undersøgelsesskakter. Det var nogle gange lidt ulækkert at grave sig igennem de mere moderne affaldslag, bestående af gamle plastikposer, mumificerede fiskeskeletter og kattekranier, men belønningen kom, når vi nåede til afrensningen af de gamle murværker, der flere steder var dækket af mørtel, hvori man kunne se 4.000 år gamle fingeraftryk.

De tre uger fløj afsted. Hovedparten af tiden gik med feltarbejde, der startede kl. 6 om morgenen og fortsatte til hen på eftermiddagen. Aftenerne gik ofte med at se på planer, skrive notater og snakke arkæologi. Når vi havde fri

Fingeraftryk i mørtlen på murværket ved indgangen til gravkammeret. Det er fra denne mørtel, det er muligt at udtage C14-prøver, idet der er små stykker trækul indlejret i den.

om fredagen var der tid til at se de øvrige fortidsminder på Bahrain. Mest seværdigt var det portugisiske fort, der var hovedkvarter for Globes ekspeditioner, og de omkringliggende oldtidsudgravninger i Qalat ikke langt fra hovedstaden Manama. Her er det slående, hvor det nye og det gamle Bahrain støder sammen. Kontrasterne er enorme. I hovedstaden findes de dyreste og mest fancy forretningskvarterer og i Aarli, hvor vi havde vores daglige gang, blev lerkar drejet og brændt på sammen måde som for 4.000 år siden.

Det er en udfordring at tage ud og være arkæolog under fremmede forhold, men det er ikke fremmed for de vestjyske arkæologer – før mig har både Jens Aarup og Palle Eriksen fra Ringkøbing Museum deltaget i ekspeditionerne til golfen.

Lene B. Frandsen kan kontaktes på lbf@arkvest.dk

Noter

1. Flemming Højlund: *The Burial Mounds of Bahrain*. Højbjerg 2007, s. 25-27.

Dilmun-keramikken vaskes efter dagens udgravning. Skårene adskiller sig ikke meget fra den keramik, der stadig fremstilles på Bahrain, selvom der er en tidsforskel på 4000 år.

Uden for en af pottemagerne i Aarli så vi et enormt bjerg af fejlbrændinger og ituslåede potter, her ovenpå var der en udstilling af nylavede potter. Skårene af de ituslåede adskilte sig ikke meget fra den 4.000 år gamle Dilmun-keramik, vi fandt i gravhøjene. Det er forhold, der kan gøre det svært at være arkæolog.

Pottemager i Aarli.

Nylavede lerkar udenfor pottemagerværkstedet i Aarli.

